

již neexistující brána s vjezdem a štítem.⁴⁾ O původní funkci brány ve zdivu domu lze za daného stavu poznání uvažovat pouze hypoteticky. Nejspíše se mohlo jednat o vjezdovou bránu do dvorce J. Hrzána z Harasova nebo předchozího neznámého majitele. K renesanční přestavbě brány pak došlo zřejmě po r. 1580, kdy byl dům prodán bratrské Jednotě. Sousední renesanční brána mohla vzniknout například jako nový vstup do města. Umožňovala by tak přímý přístup do sídla českobratrské Jednoty, která v 16. století vlastnila bývalý minoritský klášter a využívala i oba zkoumané objekty při klášteře, dům čp. 73 jako školu a dům čp. 77 jako tiskárnu.

V protilehlém domě čp. 77/II na jižní straně prostranství bylo při poslední opravě zjištěno, že východní podélná polovina domu je renesančního původu.⁵⁾ Střední podélná zeď dispozice byla bez otvorů a na straně směrem ke klášteru byla pokryta sgrafitem. V severovýchodním nároží domu se zachoval prostor o rozměrech cca 2 x 3 m, sklenutý valenou klenbou, u něhož nelze vyloučit pozdně gotický původ. Je zřejmé, že střední podélná zeď se obracela do nezastavěného prostoru, kterým mohla být jak ulička, tak i příkop, připustíme-li myšlenku existence opevnění bývalého areálu kláštera.

POZNÁMKY:

- 1) Minoritský klášter je poprvé připomínán r. 1345. Statut Nového Města byl udělen r. 1528 (In SHP předměstí Mladá Boleslav, SÚRPMO, Praha 1981). Je však nepochybné, že historie osídlení Nového Města i klášterního areálu je starší. Odpovídá tomu i poměrně komplikovaný půdorys s nepravidelnou uliční sítí, která respektuje předlokační průběh cest.
- 2) SHP předměstí Mladá Boleslav, cit. v pozn. 1.
- 3) Plány přestavby domu z r. 1912 uloženy v okresním archivu v Mladé Boleslavi.
- 4) F. Bareš, Soupis památek v okrese mladoboleslavském, Praha 1905, fotografie na s. 267.
- 5) Za informace o nálezech děkuji J. Žižkovi.

BEITRAG ZUR ENTWICKLUNG DER VERBAUUNG IN DER NEUEN STADT IN MLADÁ BOLESLAV (JUNG BUNZLAU) - FUNDE IN DEN HÄUSERN NR. 73/II UND 77/II

Der Beitrag befasst sich mit den Funden, die während der Instandsetzung der, bei dem ehemaligen Minoritenkloster im Nordteil der Neuen Stadt in Mladá Boleslav stehenden, Häuser Nr. 73/II und 77/II entdeckt wurden. Im Vergleich mit den bisherigen Erkenntnissen, daß beide Häuser im vollen Ausmaß des Umfangsmauerwerks Renaissance - Ursprungs sind, wurden Renaissance - und spätgotische Konstruktionen nur in einigen Teilen ihrer heutigen Grundriss festgestellt. In dem Haus Nr. 73 wurde im Mauerwerk der Südstirnwand ein ursprünglich selbständiges Objekt des Tores, offensichtlich noch spätgotischen Ursprungs entdeckt.

Obr. 4: Dům čp. 73/II - dnešní stav. (Foto E. Vyletová, 1995.)

ABBILDUNGEN:

Abb. 1: Situation laut Katasterkarte aus dem Jahre 1842 mit der Bezeichnung von erhaltenen oder belegten Konstruktionen. Bauaufmaß des Hauses Nr. 77/II mit Funden laut J. Žižka. 1 - spätgotisches Tor; 2 - Renaissancetor; schwarz - wahrscheinlich spätgotisches Mauerwerk, dichtschraffiert - Renaissancemauerwerk.

Abb. 2: Katasterkarte des Nordteils der Neuen Stadt aus dem Jahre 1842. I - Haus Nr. 73/II, II - Haus Nr. 77/II.

Abb. 3: Südstirnwand des Hauses Nr. 73/II mit der Einzeichnung der Funde. Bauaufmaß E. Vyletová. 1 - Mauerwerk aus Sandsteinquadern, 2 - Bruchsteinmauerwerk, 3 - erfaßte Fuge der Ecke, 4 - Renaissanceziegelmauerwerk, 5 - Fuge mit dem Putz, 6 - Renaissancegraffito, 7 - offensichtlich neuzeitliches Ziegelmauerwerk mit transferiertem Fragment von Renaissancegraffito, 8 - barockes Bruchsteinmauerwerk mit Beimischung von Ziegeln, 9 - Fenstergewände aus Ziegeln, 10 - Tafel mit Inschrift.

Abb. 4: Haus Nr. 73/II - heutiger Zustand.

Lichtbilder E. Vyletová

(Übersetzung: J. Kroupová)

KAMENNÝ DŮM V SOSNOVÉ

KAMIL PODROUŽEK, MARTIN EBEL

Obec Sosnová, okres Česká Lípa, se historicky skládá ze dvou vesnic - Cukmantlu (Zückmantel) či Sosnové a Kynastu (Künast) či Lesné, spojených definitivně číslováním po druhé světové válce. Sledovaný objekt čp. 68 stojí v historické části Cukmantl (zde byl veden pod čp. 27).

Nejstarší zmínka o existenci Sosnové - Cukmantlu pochází z roku 1525. Jednalo se, stejně jako v následujících stoletích, o poměrně nevýznamnou vesnici statku Nový Zámek - Česká Lípa, ve svých dějinách navíc často ničenou průběžnými vojenskými průtahy po silnici v sousedství vesnice. V době třicetileté války Sosnová zpustla a nevyhnula se škodám ani při průtahu vojsk v 18. století a zvláště roku 1813 (Rusové) a 1866 (Prusové) (Hantschel 1911, 838; Vojtíšková 1978, 72, 93).

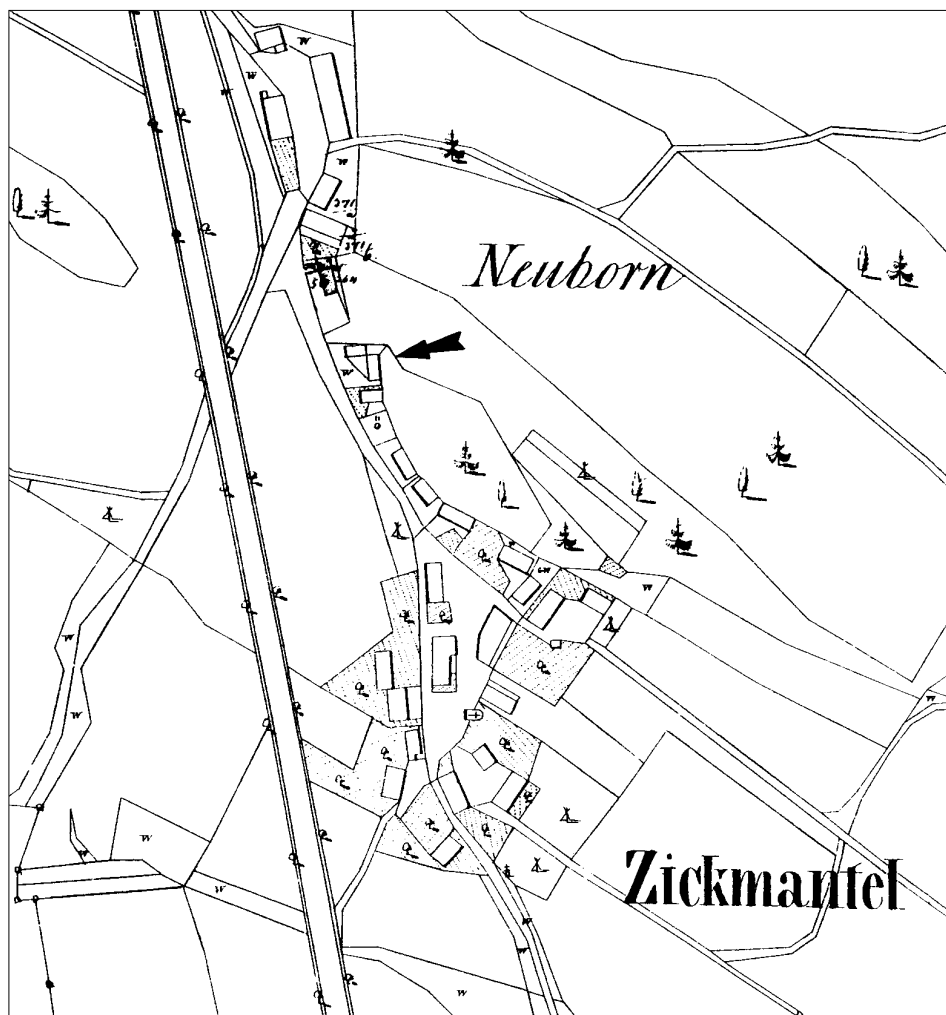
Nepřímou příčinou vzniku pozoruhodného skalního domu byl poslední českolipský velký požár 12. května 1820. Českolipská vrchnost - hrabata Kounicové - vyšli vyhořelým vstříc otevřením lomu (není jasné zda nového) na dominikálním pozemku v blízké Sosnové. Roku 1823 zřejmě lámání kamene v lomu ustalo, jak o tom svědčí mimo jiné i signování lomové stěny.¹⁾

Na základě kounického vrchnostenského nařízení ze dne 19. listopadu 1823, § 1, byl vydán 2. prosince 1823 vrchnostenský dekret Georgu Abertovi, který získal povolení vystavět předpisový obytný dům čp. 27 o výměře 24 čtv. sáhů (86,3 m²) na skalním pozemku, odtěženém při pomoci pohořelým lipským občanům. Zároveň byly stanoveny podmínky: dům má být postaven požárně bezpečně nejen z kamene nebo z cihel, ale má být opatřen i taškovou střechou. Z parcely měl být placen obvyklý emfyteutický plat 1 zl. Majitel měl 26 dní v roce pěšky robotovat, mít doma požární náčiní a platit daně, avšak toto jsou již podmínky zcela běžné. Vše bylo zaknihováno v říjnu roku 1830, měsíc po opožděné žádosti (což bylo celkem obvyklé) Georga Aberta.²⁾

Dům byl založen do pískovcového skalního masivu otevřeného povrchovým kamenolomem. Pískovcové kvádry unifikovaných rozměrů, tradičně zvané „štuky“, byly dobývány metodou tzv. komorování. Tento způsob využíval kvádrovitého rozpadu pískovcových skalních bloků, typického pro tuto geologickou oblast. Odsekáváním horizontálních kamenných pískovcových lavic špicem (špičák, nosáč, dvojnás) v lomové stěně vertikálním směrem, vždy střídavě po pásech v šířce kvádrů, a to mírně pošikem či pokosem, tzv. klasování, a následným rozšířením těžby na odkryté skalní stěny vznikly nezastropené pravidelné komory o třech skalních stěnách - kaverny. Při kumulaci těžby byly mezi jednotlivými kavernami ponechávány ochranné pilíře z rostlé skály. K zahajování těžby se zpravidla využilo vertikálních spár v pískovcových blocích, které byly časté právě díky místní kvádrovité odlučnosti pískovce.

Dům byl při své stavbě do dvou vytěžených kaveren dovedně zakomponován a později do dalších dvou rozšířen. Zaklenutím kaveren, dozděním vytěžených částí stěn pískovcovými kvádry, vložением pater a proražením okenních a dveřních otvorů, byl dán základ vzniku námi sledovaného objektu (obr. 2 - 6).

Dobu vzniku stavby lze prakticky datovat až mezi léta 1829 - 1831. Roku 1829 totiž bylo nejvyšším popisným číslem v obci ještě čp. 26. Na druhé straně nejstarší zmínky

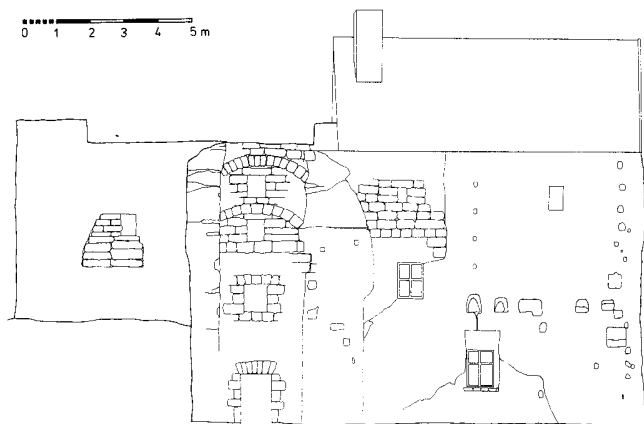
Obr. 1: Indikační skica Stablního katastru, Litoměřicko 236, 1843.

o používání „čp. 27.“ jako obytné stavby dokládají českolipské matriky pro obec Sosnovou k roku 1831. V čp. 27 se narodily Georgu Abertovi (uváděn zásadně a pouze jako domkář) a jeho manželce Rosálii celkem tři dcery, z nichž u první je datum narození 28. listopad 1831.³⁾

Dnes není zcela jasné, proč si v lednu 1833 Georg Abert nechal ve stejném znění trhovou smlouvu na dům opětovně zaknihovat (vypuštěno jen čp. domu) znovu do stejného rukopisu. Zápis novozámeckého hospodářského úřadu zde inzerovaný z 12. prosince 1832 opětovně opakuje veškeré výše zmíněné podmínky na stavbu: činí dojem, že čp. 27 vůbec nestálo,⁴⁾ ač z předchozího roku máme k dispozici výše zmíněný matriční zápis. V domě bydlely dohromady ve třicátých letech celkem tři rodiny - rodina Georga Aberta, dále jeho dcera z prvního manželství, svobodná dvojnásobná matka, a nakonec i syn z prvního manželství, profesí tiskář kartonů, s manželkou a dalšími třemi dětmi.⁵⁾

Náš objekt jako nespalný či spíše požárně nezávadný uvádí stablní katastr z roku 1843. Domu bylo přiděleno číslo stavební parcely 57, je uveden jako obytná a hospodářská budova se zastavěnou plochou 71 čtv. sáhů (255 m²); majitelem byl samozřejmě dominikální domkář Georg Abert, kterému náležela malá pastvinka (zahrádka před domem).⁶⁾

Pro tuto dobu můžeme na základě syntézy hmotných a písemných pramenů rekonstruovat s jistou mírou pravděpodobnosti i podobu domu. Dispozice tohoto původního objektu se od stávajícího stavu poněkud lišila. Využita by-

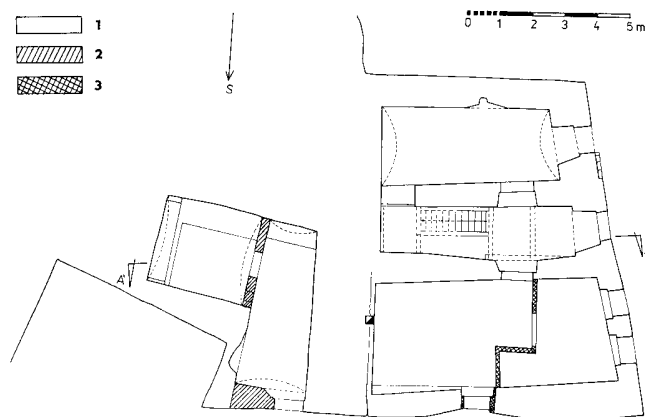

Obr. 2: Čp. 68 k. ú. Sosnová, pohled na severní průčelí. Zaměření K. Podroužek, P. Macháček, 1993.)

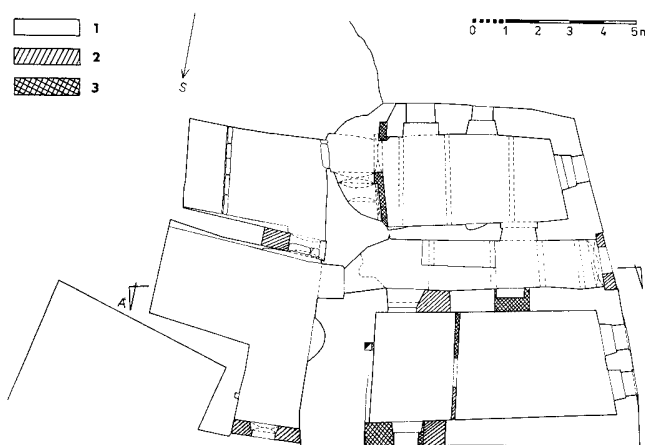
la jen přední část dnešního objektu, v rozsahu třípodlažního příčného trojtraktu, která byla rozšířena na severní straně o patrovou hrázdenou přístavbu. Ta byla opřena svým levým rohem do pravého rohu sousedního objektu (čp. 67). Obě rozdílné hmoty domu byly sjednoceny úhlovou sedlovou střechou, jejíž hřeben byl pravděpodobně výše než hřeben střechy současné a k stávající byla orientována kolmo. Štíty domu tedy stály v jižní a severní stěně, dům byl orientován okapovou stranou ke komunikaci (obr. 1). Výraz a funkci hrázdené přístavby nelze z dochovaných reliktů rekonstruovat přímo, určité možnosti naznačují pouze analogie.

Hlavní vstup do kamenné části objektu byl po dřevěném schodišti do středního traktu prvního patra. Traktování a celková dispozice kamenné části objektu se zachovala do současnosti téměř beze změny, měnily se však funkce jednotlivých místností (obr. 3 - 5). Obytnou funkci mělo původně pouze první patro, kde lze v levém traktu předpokládat obytnou chladnou světlou komoru (ložnici), v pravém traktu světnici a za ní hloubkově řazenou černou kuchyni. Střední trakt byl vstupní síní. V druhém patře byly v obou krajních traktech chladné světlé komory (sušicí, skladovací, využívané případně jako ložné). Přístup umožňovalo ze středního traktu prvního patra dřevěné schodiště. Pokud byla v této fázi přístupná půda právě z této kamenné části domu, pak dřevěným schodištěm z levého traktu druhého patra. Přízemí bylo přístupné pouze vně objektu samostatným vstupem do středního traktu. V levém traktu přízemí pak byla chladná světlá komora, v pravém traktu chladná tmavá komora (sklep).

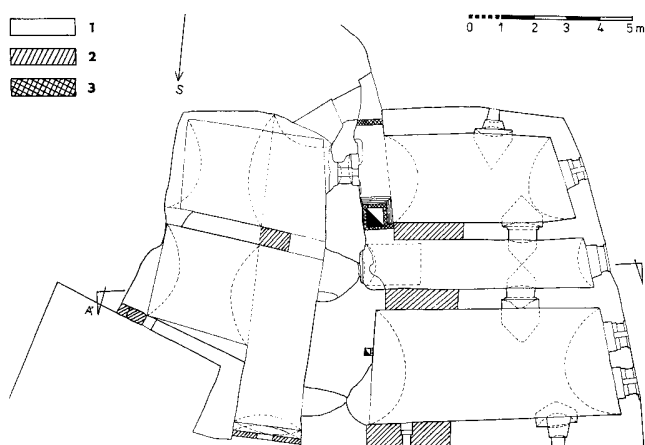
Mezi léty 1843 a 1856 nechal Georg Abert zbourat hrázdenou část domu. Střecha byla snesena, štíty vyzdviženy nad původně okapovými stěnami a zmenšený objekt znovu zastřešen sedlovou střechou. V levém traktu druhého patra bylo založeno nové topeniště (kamna), zdvojená podlaha a původně chladná světlá komora zobytněna. Následně došlo ke zpřístupnění půdy ze středního traktu téhož patra, ne však již schodištěm, ale vzhledem k uspořádání prostoru pouze žebříkem. V zadní příčné stěně traktu byl zrušen původní kouřovod prorážející zadní příčnou skalní stěnu a nahrazen zděným průlezným komínem vstupujícím z pravého traktu do mezitraktové zdi. Komín se opíral dymníkem o segmentové oblouky černé kuchyně prvního patra. Pec zůstala při této přestavbě zachována. Otvor původního so-

Obr. 3: Čp. 68 k. ú. Sosnová, půdorys přízemí, 1 - zdivo tvořeno skalní stěnou, 2 - zdivo z pískovcových kvádrů, 3 - cihlové zdivo. (Zaměření K. Podroužek, P. Macháček, 1993.)

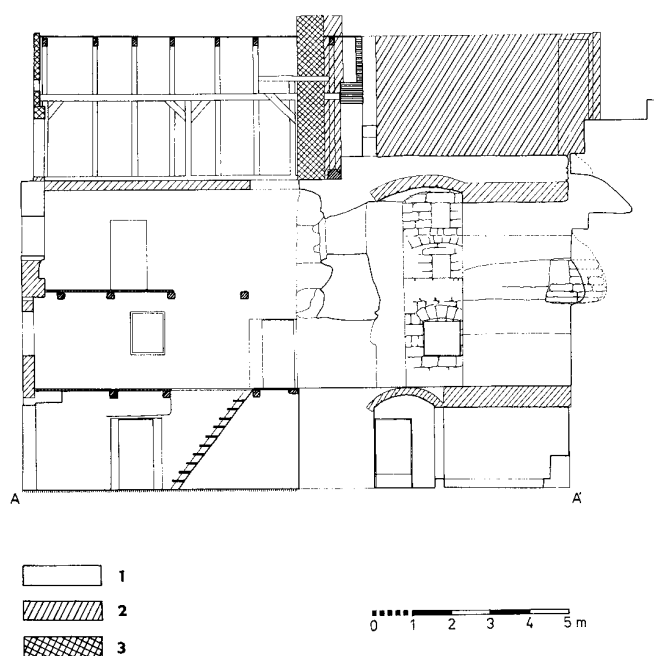
Obr. 4: Čp. 68 k. ú. Sosnová, půdorys 1. patra, grafické vyjádření viz obr. 3. (Zaměření K. Podroužek, P. Macháček, 1993.)

Obr. 5: Čp. 68 k. ú. Sosnová, půdorys 2. patra, grafické vyjádření viz obr. 3. (Zaměření K. Podroužek, P. Macháček, 1993.)

pouchu byl přesekáán na okno. Hrotitý okenní otvor bez výplně, uzavíraný okenicí, který dává tušit tvarovou inspiraci v novogotickém slohu, dodatečně přisvětloval střední komunikační trakt druhého patra.

Stavebník domu Georg Abert zemřel 19. dubna 1856 ve věku 82 let. Na základě odevzdací listiny z 20. června 1856 byla v prosinci 1869 zaknihována další listina, dle které zdědil po zemřelém Georgu Abertovi vše jeho jmenovaný syn Josef. Náš objekt je zde uváděn jako (překl.) skal-

Obr. 6: Čp. 68 k. ú. Sosnová, řez A : A, grafické vyjádření viz obr. 3. Změřené K. Podroužek, P. Macháčková, 1993.)

ní parcela 24 čtv. sáhu, avšak bez zde údajně postaveného domu čp. 27, který nemá žádnou knihovní vložku (sic! - viz výše) v ceně 400 zl. konvenční měny, tj. 420 zl. rakouského čísla. Údajná nevystavenost se evidentně vázala k roku 1856 a nikoliv k době zaknihování. Z výše zmíněných zápisů vyplývá, že českolipskému okresnímu soudu, který vedl již pozemkovou knihu, bylo zatěžko považovat vše za řádně stojící dům.⁷⁾

Mezi léty 1857 a 1877 dle indikační skici a jejich rektifikací byl objekt prodloužen k východu.⁸⁾ Do dvou paralelních lomových kaveren byl vložen příčný trakt a z něho vycházející dva trakty hloubkové. Trakty byly překlenuty klenbami (příčný segmentovou, hloubkové plnými) a proluky vyzděny pískovcovými kvádry. Vzhledem ke konfiguraci terénu se nepodařilo dodržet patrování, ačkoli se o to stavebník pokusil vložením dvoutraktového klenutého sklepa do kaverny levého traktu. I tak však zůstala hladina podlahy kaverny pravého traktu výše. Tuto skutečnost musely respektovat i nově proražené vstupní otvory ze středního a pravého traktu prvního patra přední části objektu. Střecha nad touto nově vystavěnou zadní částí domu vztyčena nebyla, ač to byl bezpochyby původně stavebníkův záměr. Nedokončenost celé přístavby dokazuje, že jejího cíle dosaženo nebylo. V nově vybudovaných traktech pater vznikly pouze chladné světlé klenuté komory, využívané k hospodářským účelům, a v přízemí dvouprostorový klenutý sklep. Ten byl přístupný pouze nezávislým vstupem z levého průčelí. V souvislosti se vznikem nového sklepa byl původní sklep přebudován na chlívek a otevřen samostatným vstupem do hlavního průčelí.

Ke změnám došlo i v obytné části domu. Jak bylo výše naznačeno, černá kuchyně se stala průchozí, vyzdění levého segmentového oblouku cihlovou příčkou završilo její vymezení vůči světnici. To bylo předznamenáno zrušením pece a jejím nahrazením zděnými kamny přistavěnými k příčce. Je velmi pravděpodobné, že ještě ve vymezeném obdo-

bí došlo k další úpravě topeniště. Vložení litinových tálů a vytápění kamen ze světnice, změnilo funkci světnice na obytnou kuchyni, černá kuchyně byla zrušena a její prostor zajišťoval pouze oddělení topeniště. V souvislosti se vznikem zadní části domu bylo zaslepeno i okno v pravém traktu druhého patra. Hrotité okno ve středním traktu téhož patra bylo ponecháno k odvětrávání prostoru.

Je pravděpodobné, že tato zásadní přestavba objektu souvisí s rozdělením parcely mezi dva majitele a oddělením současného čp. 67, které proběhlo zřejmě mezi roky 1870 a 1877.

V souvislosti s ustáleným využíváním komor zadní části domu byla posléze otevřena hloubková střední zeď zadní části objektu odvětrávacím průrazem a zadní příčná stěna nikou nerespektující klenbu, do které bylo odvětrávání svedeno a dvěma sopouchy vyvedeno vzhůru vně skalního bloku.

O starší podobě hlavního průčelí spolehlivě informuje kresba v publikaci F. Hantschela, datovaná rokem 1911 (obr. 7). Dokazuje, že vzhled fasády hlavního průčelí se od uvedené přestavby vyvíjel minimálně. Jedinou větší úpravou bylo rozšíření okenního otvoru ve štítu hlavního průčelí na manipulační dveřní otvor a jeho následné uzavření svlakovými závěsovými dveřmi. Nad štítem byla, tak jako v současnosti, vzepjata úhlová sedlová střecha. Za zmínku stojí zobrazení zkříženého mlátku a želízka na vývěsním štítu v okně druhého patra. Otočení těchto hornických symbolů dríčky vzhůru, patrně z kresby, symbolizuje tradičně lom nebo důl s ukončenou těžbou.

V první polovině 20. století se počet obyvatel domu redukoval - v roce 1945 zde bydlel krejčí Josef Abert, jeho manželka Marie a dcera Erna. Dům nebyl pro svoji neatraktivnost (sic!) zařazen mezi poválečné konfiskáty.⁹⁾

Po roce 1945 došlo v souvislosti s odsunem k nárazovému provizornímu zobytnění celé přední části domu, a to i sklepních místností, jak dokazují dráže po umístění plechových rour sporáků. V domě byly totiž shromažďovány rodiny německé národnosti ze Sosnové k transportu do Německa. Po odsunutí majitelů, rodiny Abertů, byl dům ještě nějaký čas využíván jako skladiště konfiskátů po odsunutých, ale bez řádné správy podléhal rychle zkáze.

Dosavadní regionální literatura zná stavebníka domu Georga Aberta mimo jiné jako horlivého severočeského alchymistu s podivným domovem.¹⁰⁾ Legenda o vlašském alchymistovi Abertinim, který se ve vsi usadil a tento dům si vystavěl během jedné noci, aby zde mohl konat své pokusy s výrobou zlata, pronikla do odborné regionální literatury na základě národopisných sběrů a v místě je dosud živá. Sužet, řazený dle Arne-Thompsonova dělení mezi Faustovské motivy, vyjadřuje vysoký sémiotický status, který objekt v povědomí vesnické komunity získal. Porovnání tradované formy kolektivního historického vědomí s písemnými a hmotnými prameny potvrzuje především vysokou stálost znaku jména (Abert - Abertini). Folklorizovaná podoba jména, stejně jako zdůraznění jinonárodnosti¹¹⁾ symbolizují a odůvodňují přítomnost prvku, vymykajícího se z obecné přijaté normality (Petráň, J. a kol., 1995, 396). Jen tak může pro sebe komunita obhájit a přijmout přítomnost stavby, která se svou formou jeví odlišná od běžného vesnického domu, tedy „cizí“, totiž jen její jednorázovou výstavbou „ci-

Obr. 7: Západní průčelí domu před rokem 1911 (Hantschel, 1911, 839).

zím" stavebníkem. Divergentní pohled komunity, pro hodnocení majitelů obytných staveb využívající aktivně pískovcové podloží typický, je zdůrazněn poukazem na zdroj stavebníkovy obživy. Popření dynamického vývoje stavby naznačuje chápání staveb v tradovaném historickém povědomí jako stacionárních symbolů struktury a v konfrontaci s historickými prameny blíže vymezuje dobu vzniku vlastní legendy.¹²⁾

Architektonická výjimečnost stavby nespočívá v použití stavebním materiálu, objekty využívající aktivně pískovcové podloží mají v oblasti stálou tradici (Gabriel, F., Panáček, J. 1993, CB 3, 10 - 24) a ve sledované době byly v širším okolí běžné,¹³⁾ ale spíše ve specifické dispozici, patrování a použití ve vesnickém prostředí méně užívaných konstrukcí.

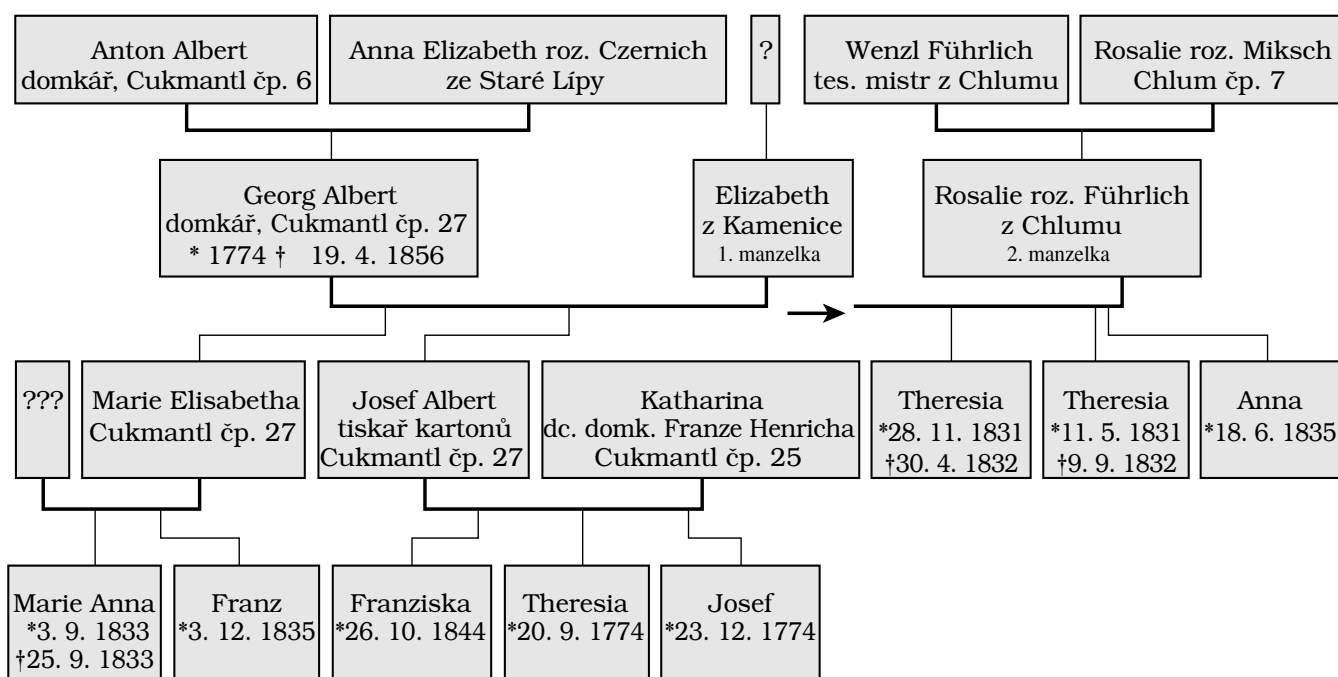
Jiné dosud objevené obytné objekty vesnické proveniencí zahluobené v pískovcovém podloží, které odpovídají sociálnímu prostředí i dataci námi sledovaného, reflektují obecný typ vesnického domu oblasti, totiž trojdílný trojtrakt, a jsou zásadně jednopodlažní.¹⁴⁾ Nacházejí se zpravidla na okraji současného intravilánu obcí (resp. zastavěného prostoru) a mají výrazně antropomorfní charakter. Vlastnostem pískovcového podloží se zpravidla přizpůsobují v míře maximální; ve stavbách nejsou dodržovány úhly, síla zdí, ani pravidelnost zaklenutí.

Od této charakteristiky se dům čp. 68 zásadním způsobem odlišuje. Jednak dispozicí, která je dána využitím původních lo-

mových kaveren a jednak předpisovou klasicistní kompozicí, která reaguje na použitý materiál minimálně. Celkový výraz domu tak působí, zvláště po odstranění hrázděné přístavby, změně orientace střechy a vložení zadních komor, ryze městským dojmem. V této formě vstoupil objekt do tradovaného kolektivního vědomí a tak je vnímán i dnes.

POZNÁMKY:

- 1) Podroužek, K., Ebel M.: Stavebně historický průzkum Sosnová čp. 68, rkp., PÚ v Ústí n. L., 1993, s. 11.
- 2) SObA Děčín, Vs Nový Zámek, OS Česká Lípa 122 (Emphiteuten Grundbuch lit. A, 1792 - 1855), fol. 160; b. č. Fach LIX, No 5, Dekreten und Erlass Protocoll, No 144, s. 41.
- 3) SObA Děčín, Vs Nový Zámek, kt. 49, Mannschafts buch 1829; SObA Litoměřice, Sb. matrik, L 18/26 (n. o. z 1825 - 1855), fol. N 21v, 26v, 32v, Z 8v, 16v.
- 4) SObA Děčín, Vs Nový Zámek, OS Česká Lípa 122, fol. 207.

Obr. 8: Rodokmen Georga Aberta a jeho rodiny pro období vzniku domu (M. Ebel).

- 5) SOBa Litoměřice, Sb. matrik, L 18/26, fol. N 26v, 32v, 57v, 66v, 75v Z 9v.
- 6) SÚA, SK+IS Ltm. 236; SK-dupl. 4699.
- 7) SOBa Litoměřice, Sb. matrik, L 18/26, fol. Z 24; SOKa Česká Lípa, AD Česká Lípa, kt. 17, zemřeli 1856/53; SOBa Děčín, Vs Nový Zámek, OS Česká Lípa 122, fol. 208.
- 8) SÚA, SK+IS Ltm. 236; SK-dupl. 4699; SOKa Česká Lípa, AO Sosnová, kt. 1.
- 9) SOKa Česká Lípa. MNV Sosnová I, kt. 2, 4.
- 10) Hantschel, c.d., 840.
- 11) V německojazyčném prostředí: Vlach, Ital.
- 12) Časový horizont původu legendy, která se hlásí k zaznamenání vzniku objektu, ale ve skutečnosti je až reakcí na změnu jeho výrazu v 70. letech 19. století, lze na základě modelů vzniku a vývoje folklórních jevů stěží předpokládat před odchodem třetí generace stavebníků rodu v přímé linii. Ten dle statistického výpočtu nepřekročil rok 1912. S touto tezí koresponduje analýza písemných pramenů, které zaznamenávají legendu v roce 1911. Na základě těchto zjištění je možné předpokládat, že legenda o vláském alchymistovi Abertinim vznikla v prvním desetiletí 20. století.
- 13) Podroužek, K. 1994: Archeologizovaný objekt 2 k. ú. Zahrádky, rkp., PÚ v Ústí n. L. Podroužek, K. 1995: Archeologizovaný objekt 3 k. ú. Zahrádky, rkp., PÚ v Ústí n. L.
- 14) Podroužek, K. 1995: Archeologizované objekty 1,2 k. ú. Zábrdí, rkp., PÚ v Ústí n. L.

LITERATURA:

- Gabriel, F., Panáček, J. 1993: Vývoj panských sídel na horním území Novozámeckého panství, CB 3, 10 - 24.
- Hantschel, F. 1911: Heimatkunde des politischen Bezirkes B. Leipa, Česká Lípa.
- Petráň, J. a kol. 1995: Dějiny hmotné kultury II/1, Praha.
- Vojtková, M. 1978: Osídlení českolipského okresu ve světle archivních dokladů, Česká Lípa.

STEINERNES HAUS IN SOSNOVÁ

Das Haus Nr. 68, traditionsmäßig "Steinernes Haus" genannt, wurde zwischen den Jahren 1829 - 1831 in einen ausgehobenen Sandsteinbruch gegründet. Sandsteinquader wurden mit Hilfe der sog. Kammerbau-Methode gefördert, bei welcher in der Felswand offene, durch Schutzpfeiler getrennte Kavernen entstanden. Bei dem Ausbau des Hauses wurden zwei ausgehobene Kavernen ausgenutzt und bei der Erbschaftsteilung des Anwesens in den 70er Jahren des 19. Jahrhunderts wurde das Haus um zwei weitere Kavernen erweitert. Durch die Einwölbung der Kavernen, die Mauerung der ausgehobenen Teile der Wände mit Sandsteinquadern, die Einlage der Stockwerke und der Fenster- und Türöffnungen entstand ein im Ausmaß eines dreistöckigen gegliederten Dreitraktes, in das Felsmassiv einkomponiert. An der Nordseite wurde es um einen einstöckigen Fachwerkanbau erweitert, der mit seiner linken Ecke an die rechte Ecke des Nachbarobjekts (Nr. 67) angelehnt wurde. Beide verschiedenen Haussubstanzen haben ein einheitliches Winkel-Satteldach.

Der Bauherr war der herrschaftliche Häusler Georg Abert. Die Familie Abert lebte in dem Objekt bis zur Aussiedlung im Jahre 1945. Den Fachwerkteil des Hauses, der überwiegend ein Wohnteil war, ließ Georg Abert zwischen den Jahren 1843 - 1856 niederreißen, es hat sich die Orientierung des Objekts geändert und es wurde in der östlichen Richtung tiefer in das Felsmassiv um zwei unbewohnbare, kühle Kammern verlängert. Im Zusammenhang mit der Aussiedlung im Jahre 1945 wurde das ganze Objekt samt Kellerräumen schnell und provisorisch zu Wohnzwecken umgestaltet, in dem Haus wurden Familien deutscher Natio-

nalität aus Sosnová vor den Transporten nach Deutschland versammelt.

Eine Ausnahmenstellung besteht nicht nur in dem Abteufen des Baus in das Sandsteinfelsmassiv, sondern auch in der spezifischen Disposition, der Einteilung in Stockwerke und Benutzung in dem ländlichen Milieu untraditioneller Konstruktionen. Die, durch die Ausnutzung der ursprünglichen Steinbruchkavernen, gegebene Disposition wird von der vorschrittlichen klassizistischen Komposition getragen, die auf das angewandte Material nur minimal reagiert. Der gesamte Hausausdruck hat den Anschein, besonders nach der Beseitigung des Fachwerkanbaus, der Änderung der Dachorientierung und der Anfügung der hinteren Kammern, daß es sich um ein rein städtisches Haus handelt. In dieser Form ist das Objekt ins tradierte Kollektivbewußtsein getreten (Legende von dem welschen Alchymisten Abertini), und wird auch heutzutage so wahrgenommen.

ABBILDUNGEN

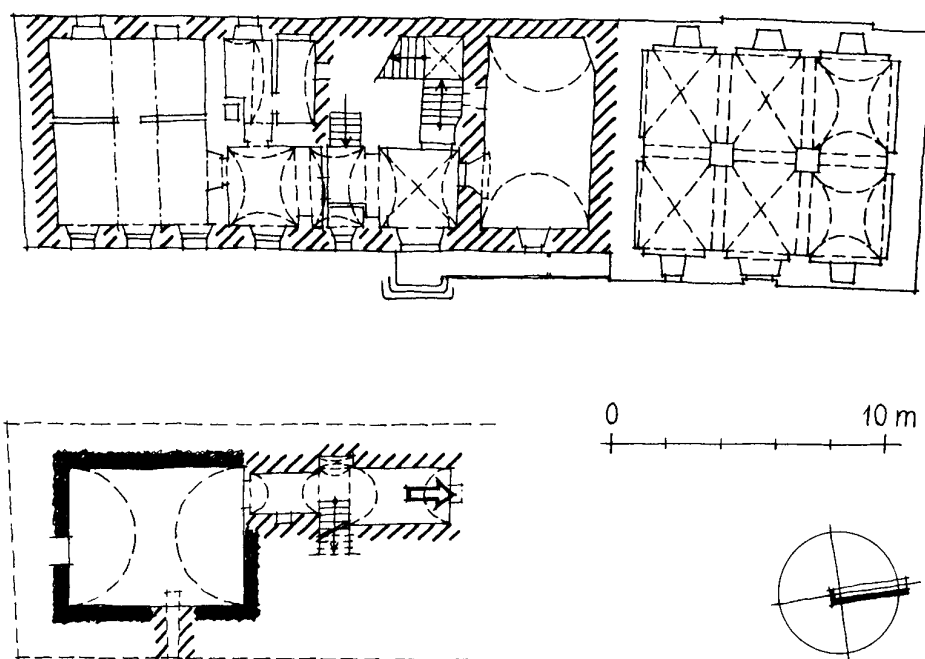
- Abb. 1: Indikativische Skizze des Stablen Katasters. Litoměřicko 236, 1843.
- Abb. 2: Haus Nr. 68 K.G. (Katastergebiet) Sosnová, Ansicht der Nordstirnwand. Vermessung 1993, K. Podroužek, P. Macháčeková.
- Abb. 3: Haus Nr. 68 K.G. Sosnová, Grundriß des Erdgeschosses. Vermessung 1993, K. Podroužek, P. Macháčeková. 1 - Mauerwerk gebildet von Felswand, 2 - Sandsteinquadermauerwerk, 3 - Ziegelmauerwerk.
- Abb. 4: Haus Nr. 68 K. G. Sosnová, Grundriß des 1. Stockwerks. Vermessung 1993, K. Podroužek, P. Macháčeková, grafische Darstellung siehe Abb. 3.
- Abb. 5: Haus Nr. 68 K. G. Sosnová, Grundriß des 2. Stockwerks. Vermessung 1993, K. Podroužek, P. Macháčeková, grafische Darstellung siehe Abb. 3.
- Abb. 6: Haus Nr. 68 K.G. Sosnová, Schnitt A-A. Vermessung 1993, K. Podroužek, P. Macháčeková, grafische Darstellung siehe Abb. 3.
- Abb. 7: Weststirnwand des Hauses Nr. 68 vor dem Jahre 1911. (Hantschel, 1911, 839).
- Abb. 8: Stammbaum Georg Aberts und seiner Familie aus der Zeit der Entstehung des Hauses (M. Ebel).

(Übersetzung: J. Kroupová)

POZDNĚ RENESANČNÍ KACHLE Z FARY V BORU

JAN ANDERLE

V květnu 1993 prováděl autor první etapu stavebně his-

Obr. 1: Bor u Tachova, fara, půdorys sklepů a přízemí. Místo nálezu označeno šipkou. Předpokládané konstrukce gotické - černě, goticko renesanční - šrafovaně. (Kresba J. Anderle, 1996.)